

تجزیه و تحلیل صورتهای مالی

علی ریحانی شهرستانی

مقدمه

امروزه در اغلب موسسات، پرسنل مالی وظیفه ثابت، طبقه‌بندی و تلخیص وقایع مالی را تنها در جهت جوابگویی به الزامات قانونی انجام میدهند. اغلب مدیران نسبت به این اطلاعات آگاهی کافی نداشته و حتی نسبت به آن بیگانه هستند. این بیگانگی باعث عدم آشنایی آنان به زبان حسابداری است که منجر به عدم توانایی در استفاده صحیح از اطلاعات مالی میگردد. این وظیفه حسابداران است که با تجزیه و تحلیل پیکره‌های صورتهای مالی به زبان مناسب وضعیت مالی موسسات را مشخص کنند.

تجزیه و تحلیل صورتهای مالی یعنی برقرار کردن یک سری روابط گویا و معنی‌دار بین ارقام ترازنامه و صورت سود و زیان که نقاط ضعف و قدرت موسسات را مورد ارزیابی قرار میدهد. این ارزیابی به طرق ذیل انجام میشود:

- تجزیه و تحلیل افقی
- تجزیه و تحلیل عمودی
- تجزیه و تحلیل نسبت‌ها

تجزیه و تحلیل افقی

این نوع تجزیه و تحلیل نقاط ضعف و قدرت موسسات را با مقایسه صورتهای مالی چندین دوره متوالی مورد بررسی قرار میدهد. تحلیل‌گر

مالی با استفاده از صورتهای مالی دوره اولیه بعنوان پایه محاسبات ، اختلاف بین ارقام مندرج در دوره مالی جاری نسبت به دوره های گذشته و همچنین درصد تغییرات آن را محاسبه میکند. این امر باعث میگردد که اطلاعات جامعی از صورتهای مالی بدست آید. بعنوان مثال در ترازنامه صورت سود و زیان شرکت امیر که در صفحات بعد نشان داده شده ، سود خالص به مبلغ ۹۵۳۰۰۰۰ ریال در صورت سود و زیان شرکت امیر یک رقم پرمعنی و با اهمیت میباشد. حال اگر بنحوی نشان داده شود که سود خالص افزایشی برابر با ۷۷۰۰۰۰ ریال یا ۸/۸ درصد نسبت به سال گذشته داشته است ، این رقم پرمعنا تر و با اهمیت تر خواهد بود. بعلاوه تغییرات درصدی صورت حساب سود و زیان نشان دهنده این است که افزایش در درآمد به مقدار ۸/۸ درصد در مقابل ۳/۳ درصد کاهش در فروش کل بوده است یا به عبارت دیگر نمایشگر این است که افزایش در درآمد نتیجه کاهش در قیمت تمام شده کالای فروخته شده و هزینه های عملیاتی موسسه بوده است. از این رومیتوان نتیجه گرفت که مدیریت شرکت در سال جاری مطلوب تر از سال گذشته عمل کرده است .

همانطوری که گفته شد دوره مالی اولیه معمولاً " دوره پایه برای محاسبه درصد تغییرات در نظر گرفته میشود. برای مثال ترازنامه مقایسه ای شرکت سهامی امیر نشان میدهد که وجوه نقدی به مبلغ ۵۰۷۰۰۰۰ ریال نسبت به دوره مالی گذشته افزایش داشته است. درصد افزایش به طریق زیر محاسبه میگردد.

ارزش	ارزش	
دوره مالی	دوره مالی	
جاری	پایه	-
ارزش دوره مالی		=
۳۳۵۰۰۰۰	۳۸۵۷۰۰۰۰	= ۵/۱۵۱ % یا ۱۵/۱

تغییرات مطلق و تغییرات درصدی بین ارقام گزارشات باید بدقت تفسیر گردد. بعنوان مثال اگر ارزش ارقام دوره پایه بسیار کوچک باشد درصد تغییرات محاسبه شده خیلی زیاد خواهد بود.

بعنوان نمونه تغییر مطلق (عددی) در اوراق بهادار مندرج در ترازنامه شرکت مبلغ ۱۰۲۴۰۰۰۰ ریال را نشان میدهد که درصد تغییرات آن برابر ۲۲۱/۴ درصد گردیده است .

بطوریکه ملاحظه گردید تجزیه و تحلیل افقی میتواند در روند کامپی از فعالیت موسسات را در اختیار قرار دهد و بدین منظور تحلیل گران اغلب

صورت‌های مالی چندین دوره متوالی را مورد مقایسه قرار می‌دهند. مقایسه‌های درازمدت به مراتب کامل تر از مقایسه بین دو دوره مالی خواهند بود. بخاطر اینکه اطلاعات بدست آمده از چندین دوره متوالی می‌توانند رونق فعالیت موسسات را بهتر روشن کند. تغییرات یک دوره مالی نمی‌تواند نشان دهنده روند طولانی آن باشد. تغییرات اوضاع اقتصادی ممکن است باعث یک سری رویدادهای غیرمنتظره گردد که بروز مجدد آن انتظار نمی‌رود. فرض کنید در یک وضعیت اقتصادی خاص عایدی هر سهم برابر فروش زیاد یا بالابودن حاشیه سود، تغییر سریع نسبت به سالهای گذشته پیدا میکند. ولی نمیتوان انتظار داشت چنین افزایش درآمدی در سالهای آتی نباشد. ادامه داشته باشد.

شرکت سهامی میر

صورت حساب سود و زیان

برای سالهای منتهی به ۲۹ سفند ۱۳۶۱ و ۲۰ سفند ۱۳۶۲

تغییرات		۱۳۶۱	۱۳۶۲	(ارقا مبه هزار ریال)
درصد	مقدار			
(۳/۳)	(۴۱۴۰)	۱۲۵۱۴۰	۱۲۱۰۰۰	فروش کسر میشود:
(۶/۶)	(۴۰۷۳۰)	۷۱۳۸۰	۶۶۳۶۵	قیمت تمام شده کالای فروش رفته
۱/۱	۵۹۰	۵۳۳۷۶	۵۴۳۵۰	سود ناخالص
(۹/۷)	(۱۰۵۳۰)	۱۵۰۸۱۰	۱۴۰۲۸۰	کسر میشود: هزینه فروش
(۳/-)	(۴۷۰)	۱۵۰۵۴۰	۱۵۰۰۷۰	هزینه‌های اداری
۳/۶	۲۴۰	۶۳۷۵۰	۶۰۹۹۰	سایر هزینه‌ها
(۴/۶)	(۱۰۳۷۶۰)	۳۸۱۰۰	۳۶۳۳۴۰	جمع هزینه‌های عملیاتی
۵۳/۷	۱۰۱۷۰	۲۰۱۸۰	۳۰۳۵۰	هزینه بهره
(۱/۵)	(۵۹۰)	۴۰۳۲۸۰	۳۹۶۶۹۰	جمع هزینه‌ها
۸/۸	۱۰۱۸۰	۱۳۰۴۸۰	۱۴۰۶۶۰	سود خالص قبل از کسر مالیات
۸/۷	۴۱۰	۴۰۷۲۰	۵۰۱۳۰	مالیات پرداختنی
۸/۸	۷۷۰	۸۰۳۷۶	۹۰۵۳۰	سود خالص بعد از کسر مالیات
	=====	=====	=====	
۸/۸	۰/۰۷۷	۰/۸۷۶	۰/۹۵۳	عایدی هر سهم

شرکت سها میا میر

ترازنا مه در

۱۲۹ سفند ۲ و ۱۳۶۱

(ارقام به هزار ریال)

تغییرات	مقدار	درصد	۱۳۶۱	۱۳۶۲	دارائیهها :
					وجه نقد
	۵۰۷	۱۵/۱	۳۳۳۵۰	۳۳۸۵۷	
	۱۲۲۴۰	۲۲۱/۴	۵۶۰	۱۸۸۰۰	اوراق بهادار
	۱۱۱۵۸	۱۴/۵	۷۹۹۷۰	۹۱۲۲۸	حسابهای دریافتنی
	۱۲۰۲۰	۱۵/-	۶۸۸۱۰	۷۸۸۳۰	موجودی کالا
(۴۸/۶)	(۸۸۵)		۱۸۸۲۰	۹۳۵	پیش پرداختها
	۳۲۰۴۰	۱۴/۸	۲۰۵۵۱۰	۲۳۲۵۵۰	جمع دارائیههای جاری
-	-		۳۲۰۰۰	۳۲۰۰۰	زمین
	۵۲۰۰۰	۱۷/۹	۲۸۲۰۰۰	۳۳۲۰۰۰	ساختمان
	۱۵۲۱۱۰	۲۰/۳	۷۴۳۳۶۰	۸۹۴۴۷۰	تجهیزات
	۲۰۲۱۱۰	۱۹/۱	۱۰۵۳۳۶۰	۱۲۵۴۴۷۰	جمع دارائیههای ثابت
	۵۲۱۷۰	۱۳/۷	۳۷۲۶۲۰	۴۲۲۷۹۰	کسر میشود: استهلاک
	۱۴۲۹۴۰	۲۲/۱	۶۷۲۷۴۰	۸۲۶۶۸۰	خالص دارائیههای ثابت
(۱۰/۱)	(۴۵۰)		۴۴۴۷۰	۴۲۰۲۰	دارائی نامشهود
	۱۷۲۵۳۰	۱۸/۹	۹۲۲۷۲۰	۱۱۰۲۲۵۰	جمع دارائیهها
	=====		=====	=====	
					بدهی و سرمایه :
	(۷۰۰)	(۲۳/۳)	۳۲۰۰۰	۲۳۳۰۰	بستانکاران
	(۱۲۱۱۰)	(۲۰/۹)	۵۳۲۰	۴۲۱۰	اسناد پرداختنی
	۱۹۰	۱۷/۸	۱۲۰۷۰	۱۲۲۶۰	مالیات پرداختنی
(۱۳/۱)	(۵۳۰)		۴۳۳۷۰	۳۳۸۴۰	هزینههای معوق
(۱۵/۶)	(۲۲۱۵۰)		۱۳۲۷۶۰	۱۱۶۶۱۰	جمع بدهیهای جاری
	۱۵۲۰۰۰	۷۵/-	۲۰۲۰۰۰	۳۵۲۰۰۰	بدهیهای بلندمدت
	۱۲۲۸۵۰	۳۸/۱	۳۳۲۷۶۰	۴۶۶۶۱۰	جمع بدهیها
-	-		۴۵۲۰۰۰	۴۵۲۰۰۰	سرمایه
	۴۶۶۸۰	۳۳/۵	۱۳۲۹۶۰	۱۸۲۶۴۰	سود تقسیم نشده
(۷/۹)	۴۶۶۸۰		۵۸۲۹۶۰	۶۳۶۶۴۰	جمع حقوق صاحبان سهام
(۱۸/۹)	۱۷۲۵۳۰		۹۲۲۷۲۰	۱۱۰۲۲۵۰	جمع بدهی و سرمایه
	=====		=====	=====	

تجزیه و تحلیل عمودی

تجزیه و تحلیل عمودی برای ارزیابی نقاط ضعف و قدرت مدیریت موسسات ارقام صورت‌های مالی یک دوره مالی را بطور مجرد مورد بررسی قرار میدهد. تحلیل گرمالی یکی از اقلام مهم هر یک از صورت‌های مالی را بعنوان پایه محاسباتی انتخاب کرده و درصد نوسانات دیگر اقلام را نسبت به رقم پایه می‌سنجد. درصد تغییرات داخلی صورتحساب سود و زیان نمایانگر ارتباط داخلی بین اقلام سود و زیان یک دوره مالی میباشد که معمولاً به عنوان درصدی از فروش کل محاسبه میگردند.

تجزیه و تحلیل عمودی صورت سود و زیان مقایسه‌ای شرکت امیر نشان دهنده این است که درصد قیمت تمام شده کالای فروش رفته نسبت به فروش از ۵۷ درصد در دوره گذشته به ۵۵ درصد در دوره جاری کاهش داشته است. همچنین درصد کل هزینه‌ها نسبت به فروش از ۲۲/۲ درصد در سال گذشته به ۲۲/۸ درصد در سال جاری افزایش پیدا کرده است. نتیجتاً "درصد سود خالص نسبت به فروش از ۷ درصد در سال گذشته به ۷/۹ درصد در سال جاری افزایش یافته است. از این رومیتوان نتیجه گرفت که همزمان با کاهش در فروش کل، شرکت امیر قادر به افزایش سود خالص از طریق کاهش در هزینه عملیاتی بوده است یا عبارت دیگر مدیریت شرکت توانسته است با کنترل هزینه‌های عملیاتی و قیمت تمام شده کالای ساخته شده کاهش روند فروش را خنثی کند.

اقلام ترازنامه معمولاً بعنوان درصدی از کل دارائیه‌ها محاسبه میگردند تجزیه و تحلیل عمودی ترازنامه مقایسه‌ای شرکت امیر نمایانگر این است که در سال مالی ۱۳۶۲ دارائیه‌های جاری ۲۱ درصد کل دارائیه‌ها و بدهی‌های جاری ۱۰/۵ درصد کل دارائیه‌ها بوده است. با یک بررسی در دارائیه‌های جاری متوجه میشویم که شرکت درصد حسابهای دریافتی و موجودی کالا را نسبت به کل دارائیه‌ها کاهش داده است. همچنین نشان دهنده این است که سرمایه‌گذاری شرکت در تجهیزات نسبت به دوره مالی ۱۳۶۱ افزایش داشته ولی درصد آن نسبت به کل دارائیه‌ها کاهش یافته است. از آنجائی که درصد بدهیها نسبت به کل دارائیه‌ها در دوره مالی ۱۳۶۲ افزایش داشته از طرف دیگر کاهش درصد دارائیه‌های جاری نتیجه کاهش در سطح فروش بوده است، شرکت امیر در دوره مالی ۱۳۶۲ نسبت به دوره مالی ۱۳۶۱ بیشتر متکی به

وام دهندگان بوده است ، که این امر دقت بیشتر مدیریت را به سرمایه در گردش شرکت نشان میدهد .

شرکت سها می میر

صورت سود و زیان

بـــرای سالهای مالی منتهی به ۲۹ اسفند ۱۳۶۱ و ۱۳۶۲

ارقا مبه هزار ریال					
(درصد)	۱۳۶۱	(درصد)	۱۳۶۲		
۱۰۰	۱۲۵,۱۴۰	۱۰۰	۱۲۱,۰۰۰	فروش	
				کسر میشود :	
۵۷	۷۱,۳۸۰	۵۵/۱	۶۶,۶۵۰	قیمت تمام شده کالای	
۴۳	۵۳,۷۶۰	۴۴/۹	۵۴,۳۵۰	فروش رفته	
				سود ناخالص	
				کسر میشود :	
۱۲/۶	۱۵,۸۱۰	۱۱/۸	۱۴,۲۸۰	هزینه فروش	
۱۲/۴	۱۵,۵۴۰	۱۲/۴	۱۵,۰۷۰	هزینه اداری	
۵/۴	۶,۷۵۰	۵/۸	۶,۹۹۰	سایر هزینه ها	
۳۰/۴	۳۸,۱۰۰	۳۰	۳۶,۳۴۰	جمع هزینه های عملیاتی	
۱/۷	۲,۱۸۰	۲/۸	۳,۳۵۰	هزینه بهره	
۳۲/۲	۴۰,۲۸۰	۳۲/۸	۳۹,۶۹۰	جمع هزینه ها	
۱۰/۸	۱۳,۴۸۰	۱۲/۱	۱۴,۶۶۰	سود خالص قبل از کسر مالیات	
۳/۸	۴,۷۲۰	۴/۲	۵,۱۳۰	مالیات پرداختنی	
۷/-	۸,۷۶۰	۷/۹	۹,۵۳۰	سود خالص بعد از کسر مالیات	
=====	=====	=====	=====		

شرکت سهامی میر

ترازنامه در

۲۹ اسفند ۱۳۶۱ و ۲

(ارقام به هزار ریال)

(درصد)	۱۳۶۱	(درصد)	۱۳۶۲	
				دارائیهها:
۳/۶	۳۳۵۰	۳/۵	۳۰۸۵۷	وجه نقد
۰/۶	۵۶۰	۱/۶	۱۸۰۰۰	اوراق بهادار
۸/۶	۷۹۷۰	۸/۳	۹۱۲۸	حسابهای دریافتنی
۷/۳	۶۸۱۰	۷/۱	۷۸۳۰	موجودی کالا
۲/-	۱۸۲۰	۰/۸	۹۳۵	پیش پرداخت هزینهها
۲۲/۱	۲۰۵۱۰	۲۱/۴	۲۳۸۵۰	جمع دارائیههای جاری
۳/۲	۳۰۰۰۰	۲/۷	۳۰۰۰۰	زمین
۳۰/۲	۲۸۰۰۰۰	۲۹/۹	۳۳۰۰۰۰	ساختمان
۸۰/-	۷۴۳۶۰	۸۱/-	۸۹۴۷۰	تجهیزات
۱۱۳/۶	۱۰۵۳۶۰	۱۱۳/-	۱۲۵۴۷۰	جمع دارائیههای ثابت
۴۰/۶	۳۷۶۲۰	۳۸/۸	۴۲۷۹۰	کسر میشود: استهلاک
۷۳/-	۶۷۷۴۰	۷۴/-	۸۲۶۸۰	جمع دارائیههای ثابت
۴/۸	۴۴۷۰	۳/۶	۴۰۲۰	خالص دارائیههای نامشهود
۱۰۰/-	۹۲۷۲۰	۱۰۰/-	۱۱۰۲۵۰	جمع دارائیهها
				بدهی و سرمایه:
۳/۲	۳۰۰۰۰	۲/۲	۲۳۰۰۰	بستانکاران
۵/۷	۵۳۲۰	۳/۸	۴۲۱۰	اسناد پرداختنی
۱/۲	۱۰۰۷۰	۱/۱	۱۲۶۰	مالیات پرداختنی
۴/۷	۴۳۷۰	۳/۵	۳۸۴۰	هزینههای معوق
۱۴/۸	۱۳۷۶۰	۱۰/۵	۱۱۶۱۰	جمع بدهیهای جاری
۲۱/۶	۲۰۰۰۰۰	۳۱/۷	۲۵۰۰۰۰	بدهیهای بلندمدت
۳۶/۴	۳۳۷۶۰	۴۲/۳	۴۶۶۱۰	جمع بدهیها
۴۸/-	۴۵۰۰۰۰	۴۰/۸	۴۵۰۰۰۰	سرمایه
۱۵/۱	۱۳۹۶۰	۱۶/۹	۱۸۶۴۰	سود تقسیم نشده
۶۳/۶	۵۸۹۶۰	۵۷/۷	۶۳۶۴۰	جمع حقوق صاحبان سهام
۱۰۰/-	۹۲۷۲۰	۱۰۰/-	۱۱۰۲۵۰	جمع بدهی و سرمایه

تجزیه و تحلیل نسبت ها

چنانکه در صفحات قبل گفته شد تجزیه های افقی و عمودی پیکره های مختلف مالی را در طبقات مشابه مورد مقایسه قرار میدهند. حال میخواهیم با استفاده از تجزیه و تحلیل نسبت ها بین دو پیکره مالی در دو طبقه مختلف ارتباط برقرار کنیم.

نسبت های بدست آمده از صورت های مالی اطلاعات مهمی در مورد نقدینگی قدرت پرداخت و درجه سودآوری موسسات را در اختیار استفاده کنندگان قرار میدهند. وام دهندگان کوتاه مدت بیشتر به درجه نقدینگی موسسات علاقمندند در صورتیکه وام دهندگان بلند مدت بیشتر به قدرت کارآئی و تحصیل درآمد موسسات علاقمندند تا به درجه نقدینگی. بالطبع مدیریت موسسه به کلیه موارد فوق توجه خواهد داشت زیرا در برابر کلیه طبقات ذینفع مسئولیت دارد. همان طوری که مسئولیت پرداخت تعهدات کوتاه و بلند مدت در سررسید معین را بعهده دار ردمی بایست سودگانی برای سهامداران تامین نماید. از آنجائی که طبقات مختلف استفاده کنندگان صورت های مالی، اطلاعات حاصل از تجزیه و تحلیل نسبت ها را در تصمیم گیریهای خود مورد استفاده قرار میدهند، نسبت های مالی به چهار گروه اساسی تقسیم میشوند:

الف) نسبت های نقدینگی

ب) نسبت های اهرمی

ج) نسبت های فعالیت گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

د) نسبت های سودآوری
رنال جامع علوم انسانی

الف) نسبت های نقدینگی

نسبت های نقدینگی توانائی و قدرت پرداخت موسسات در قبال بدهیهای کوتاه مدت را اندازه گیری میکند. تحلیل گرمالی با استفاده از نسبت های نقدینگی مشخص میکند که آیا موسسات از عهده پرداخت بموقع بدهیهای کوتاه مدت خود بر خواهند آمد یا خیر.

۱- نسبت جاری

نسبت جاری نشان میدهد که در طول سال مالی به پول نقد تبدیل خواهند شد چند برابر بدهیهای خواهند بود که در طول سال مالی سررسید آنها فرا خواهد رسید که از رابطه زیر

بدست میآید .

$$۲ = \frac{۲۲۰۵۵۰۰۰۰}{۱۱۶۱۰۰۰۰۰} = \frac{\text{دارائیهای جاری}}{\text{بدهیهای جاری}} = \text{نسبت جاری}$$

نسبت فوق نشان دهنده این است که شرکت با نقد کردن ۵۰ درصد ارزش دفتری دارائیهای جاری خود قادر به پرداخت کلیه بدهیهای جاری خواهد بود. حال بهتر است این مقدار را با نسبت جاری متوسط صنعت مورد مقایسه قرار دهیم .

اگر نسبت به دست آمده خیلی پایین تر از متوسط صنعت باشد . (مثل $\frac{۱}{۲}$ مرتبه) نشان دهنده این است که وجه نقد کافی برای پرداخت تعهدات کوتاه مدت در سررسید آنها وجود ندارد. از طرف دیگر اگر خیلی بالاتر از متوسط صنعت باشد (مثل $\frac{۳}{۵}$ مرتبه) نمایانگر این است که شرکت مقداری از سرمایه خود را را کسب گذاشته که درجه سودآوری آن صفر می باشد .

۲- نسبت آنی

بدلیل آنکه بعضی از پیکره های دارائیهای جاری دارای درجه نقدینگی پایین میباشد مثل موجودی کالا و پیش پرداخت هزینه ها از این رو قدرت پرداخت سریع موسسات در قبال بدهیهای کوتاه مدت بوسیله نسبت آنی اندازه گیری میگردد .
حال نسبت آنی برای شرکت امیر را محاسبه می کنیم :

$$\text{مرتبه } ۱/۳ = \frac{۱۴۷۸۵۰۰۰۰}{۱۱۶۱۰۰۰۰۰} = \frac{\text{دارائیهای نقدی}}{\text{بدهیهای جاری}} = \text{نسبت آنی}$$

شرکت امیر بدون اتکاء به موجودی کالا قادر به پرداخت تعهدات کوتاه مدت خود میباشد. اکثر تحلیل گران مالی نسبت آنی ۱ را برای سنجش قدرت پرداخت بدهیهای جاری قابل قبول میدانند ولی باید توجه کرد درجه نقدینگی موسسات نسبت به ماهیت عملیات آنها تفاوت خواهد داشت .

ب) نسبت های اهرمی

نسبت های اهرمی نشان دهنده این هستند که یک موسسه نیازهای مالی

خود را تا چه حد از طریق وام تامین نموده است یا اینکه تا چه اندازه موسسه توانسته است از ترکیب سرمایه بدهی، منابع مالی بدست آورد و با استفاده از وام درآمدهای جدید کند.

۱- نسبت بدهی

نسبت بدهی نشان میدهد که چند درصد از کل داراییهای موسسات توسط بستنکاران تامین گردیده است.

$$\text{نسبت آتی} = \frac{\text{جمع بدهیها}}{\text{جمع داراییها}} = \frac{۴۶۶۱۰۰۰۰}{۱۱۰۲۵۰۰۰۰} = ۰/۴۲۳ \text{ یا } ۴۲/۳\%$$

بستنکاران ترجیح میدهند که این نسبت متعادل باشد زیرا در صورت بالابودن نسبت بدهی، سرمایه آنها در معرض خطر میباشد. برعکس سهامداران نسبت بالایی را ترجیح میدهند، زیرا سود بیشتر (درآمد حاصل از بدهی) نصیب آنان خواهد گردید.

حال اگر نسبت بدست آمده بالاتر از متوسط صنعت باشد شرکت ریسک بیشتری کرده است. وام دهندگان تمایل کمتر به سرمایه گذاری در شرکت مزبور را خواهند داشت و در نتیجه قدرت وام گیری شرکت در آینده کمتر خواهد بود، مگر اینکه شرایط سختی را در وام گرفتن تحمل کند. حال اگر نسبت مزبور بسیار پایین تر از متوسط صنعت باشد، نشان دهنده این است که موسسه با ریسک کم و محافظه کارانه فعالیت میکند و نتیجتاً "درجه سودآوری آن کمتر خواهد بود.

۲- نسبت پوشش هزینه های بهره

نسبت توانائی پرداخت بهره نشان میدهد سود حاصل از عملیات چند برابر هزینه های بهره سالانه موسسه میباشد. اگر این نسبت کمتر از یک باشد موسسه با اقدامات اجرائی طلبکاران روبرو خواهد بود که اغلب در درازمدت به ورشکستگی می انجامد. نسبت پوشش هزینه های بهره برای شرکت امیر به قرار زیر است:

$$\text{نسبت پوشش هزینه های سودخالص} + \frac{\text{بهره}}{\text{مالیات}} = \frac{۱۴۶۶۰۰۰۰ + ۳۲۵۰۰۰۰}{۳۲۵۰۰۰۰} = ۵/۴$$

بهره   هزینه های بهره

در محاسبه با لاسودبه‌ها رفته قبل از کسر مالیات و هزینه‌های بهره میباشند زیرا هزینه‌های پرداخت شده علاوه بر سودگزارش شده از عملیات شرکت بدست می‌آیند و مالیات بردرآمد پس از کسر هزینه‌های بهره احتساب میشود. اگر نسبت به دست آمده پایین‌تر از نسبت متوسط صنعت باشد شرکت بطورضعیفی قادر است از عهده پرداخت هزینه‌های بهره خود برآید و در اخذ قرضه با اشکال روبرو خواهد شد. برعکس اگر بالاتر از نسبت متوسط صنعت باشد شرکت قدرتمندتر از سایر موسسات از عهده پرداخت هزینه‌های بهره برمی‌آید در نتیجه برآحتی میتواند در موقع لزوم از طریق قرضه تا مین مالی کند.

ج) نسبت های فعالیت

نسبت های فعالیت درجه کارآیی موسسات در کاربرد منابع تحت اختیار را اندازه گیری میکنند و رابطه بین حجم فروش و سرمایه گذاری در داراییهای مختلف مانند بدهکاران، موجودیها و دارایی ثابت و غیره را مورد مقایسه قرار میدهد.

۱- دوره گردش موجودی کالا

این نسبت نشان دهنده مدت زمانی است که کالای فروخته شده به بدهکاران به وجه نقد تبدیل شده و دوباره سرمایه گذاری میگردد. محاسبه این نسبت برای شرکت امیر به صورت زیر میباشد:

$$\text{مرتبۀ } 9/1 = \frac{66,650,000}{7,813,000 + 6,810,000} = \frac{\text{فروش}}{\text{موجودی کالا}} = \text{دوره گردش موجودی کالا}$$

اگر نسبت به دست آمده بالاتر از متوسط صنعت باشد نشان می‌دهد که شرکت کالای اضافی در انبار نگهداری میکند. با توجه به اینکه موجودی کالای اضافی در امر تولید موثر نیست یک نوع سرمایه گذاری با بازده صفر میباشد.

۲- دوره متوسط وصول مطالبات

نماینده مدت زمانی است که لازم است موسسه بعد از فروش کالا برای وصول وجه آن صبر کند. برای محاسبه این نسبت ابتدا

فروش کل را به ۳۶۰ روز تقسیم می‌کنیم تا فروش روزانه بدست آید، سپس کل مطالبات حاصل از فروش نسیه را به فروش روزانه تقسیم می‌کنیم تا معلوم گردد چند روز طول کشیده تا عواید حاصل از فروش نسیه وصول گردند. محاسبات برای شرکت امیر به قرار زیر است :

$$\text{فروش روزانه} = \frac{\text{فروش کل}}{۳۶۰} = \frac{۱۲۱۰۰۰۰۰۰۰}{۳۶۰} = ۳۳۶۱/۱$$

$$\text{روز ۴/۲۵} = \frac{۲}{۳۳۶۱۱۱} = \frac{\text{بدهکاران دوره متوسط وصول مطالبات}}{\text{فروش روزانه}}$$

اگر این نسبت با لاترا متوسط صنعت با شدن نشان دهنده راکد بودن قسمتی از سرمایه شرکت با با زده صفر می‌باشد، به عبارت دیگر مدت زمان بیشتری طول میکشد تا سرمایه به کار رفته دوباره به پول نقد تبدیل شود و این بدان معنی است که شرکت به سرمایه در گردش بیشتری نیاز دارد، یا اینکه در سیاست اعتباری خود به مشتریان با ید تجدید نظر کند.

۳- نسبت گردش دارائیهای ثابت

این نسبت میزان استفاده موسسات از ظرفیت تولیدی دارائیهای ثابت خود را اندازه گیری میکند که از رابطه زیر بدست می آید.

$$۱/۵ = \frac{۱۲۱۰۰۰۰۰۰۰}{۸۲۶۸۰۰۰۰} = \frac{\text{فروش}}{\text{خالص دارائیهای ثابت}} = \text{نسبت گردش دارائیهای ثابت}$$

اگر نسبت بدست آمده از متوسط صنعت پایین تر باشد نشان دهنده این است که قسمتی از دارائیهای ثابت غیر مولد می‌باشد و شرکت از دارائیهای خود به نحو مطلوب استفاده نمی‌کند و در موقع سرمایه گذاری اضافی می‌بایست مدنظر قرار گیرد. حال اگر بالاتر از متوسط صنعت باشد نمایانگر این است که شرکت از ظرفیت تولیدی دارائیهای خود مطلوبتر از سایر موسسات مشابه استفاده میکند.

۴- نسبت به کارگیری مجموع دارائیهای

محاسبه این نسبت نشان میدهد که آیا مجموع دارائیهای بطور

اقتصادی و سودآوری به کار گرفته شده است یا خیر:

$$1/1 = \frac{12100000000}{11025000000} = \frac{\text{فروش}}{\text{مجموعه داراییها}} = \text{گردش مجموعه داراییها}$$

اگر نسبت بدست آمده یابین تراژ متوسط صنعت باشد نشان دهنده این است که شرکت ۱ میرمتناسب با داراییهای سرمایه گذاری شده نسبت به امر تولید اقدام نکرده در نتیجه قسمتی از داراییهای خود را را کد گذاشته است. برای بهبود این وضع می بایست سطح تولید را بالا برد یا اینکه از مجموع داراییها کاسته شود یا هر دو.

د) نسبت های سودآوری

سودآوری حاصل اجرای خط مشی ها و تصمیمات مدیران است. از طرف دیگر موجودیت دراز مدت موسسات بستگی مستقیم به قابلیت کسب درآمد آنان برای پرداخت تعهدات و علاوه بر آن تا مین سود کافی برای سهامداران دارد. نسبت های سودآوری مشخص میکنند که یک موسسه تا چه اندازه بطور مطلوب اداره گردیده است.

۱- نسبت سود به فروش

این نسبت میزان حاشیه سود هر واحد فروش را مشخص میکند:

$$7/9\% \text{ یا } 0/79 = \frac{952000000}{12100000000} = \frac{\text{سود خالص بعد از کسر مالیات}}{\text{فروش}} = \text{نسبت سود به فروش}$$

اگر حاشیه سود شرکت ۱ میرکمتر از متوسط صنعت باشد نشان دهنده این است که نرخ فروش در شرکت پایین است یا اینکه هزینه های شرکت بالاست و یا ترکیبی از دو حالت فوق صدق میکند. حاشیه سود نسبت به نوع فعالیت موسسات تفاوت خواهد داشت. موسسات با دوره گردش داراییهای بالاتر حاشیه سود کمتری نسبت به موسسات دارای گردش موجودی کالای پایین میباشند. ولی نتیجه حاصل از داراییها با گردش بالا راحت تر قابل پیش بینی میباشد.

۲- بازده مجموعه داراییها

سود بیشتر از نحوه استفاده بهتر از داراییها به دست میآید. از

طرف دیگر داراییهای موسسات از طریق قرضه و سپاه مداران تا مین میگردند. بنا بر این بازده مجموع داراییها با یدقبل از کسر هزینه‌های بهره و مالیات محاسبه گردد.

$$\frac{18,010,000}{11,025,000 + 92,720,000} = 0.177 \text{ یا } 17.7\%$$

سود قبل از کسر هزینه بهره و مالیات = مجموع میانگین فروش داراییها

نسبت بدست آمده نشان میدهد که از یک ریال داراییها درآمدی برابر ۰/۱۷۷ ریال بدست آمده است که با ید از محل آن هزینه‌های بهره و مالیات پرداخت گردند.

حال اگر این نسبت پائین تر از نسبت متوسط صنعت باشد نشان دهنده این است که سود حاصل از فروش و گردش مجموع داراییها پائین است. در نتیجه برای بالابردن این نسبت با ید نسبت سود به فروش و نسبت گردش مجموع داراییها با لانگهداشته شود.

۳- بازده حقوق صاحبان سهام

این نسبت بازدهی کل سرمایه صاحبان سهام را مشخص میکند که بهترین مشخصه قدرت سودآوری موسسات میباشد و نشان میدهد که موسسه سرمایه مداران را به چه نحوی کار گرفته است.

$$\frac{9,530,000}{61,310,000} = 0.155 \text{ یا } 15.5\%$$

سود خالص بعد از حقوق صاحبان سهام = $\frac{9,530,000}{63,640,000 + 58,960,000}$

میانگین سهام = $\frac{63,640,000 + 58,960,000}{2}$

حقوق صاحبان سهام

حال اگر این نسبت پائین تر از نسبت متوسط صنعت باشد نشان دهنده این است که سود حاصل از فروش و نسبت گردش مجموع داراییها پائین است. افزایش این دو نسبت باعث بالارفتن بازده حقوق صاحبان سهام میگردد. همچنین با افزایش نسبت بدهی میتوان این بازده را بالابرد. (با فرض اینکه معمولاً بازده قرضه بیشتر از بهره قرضه میباشد).

سیستم دو پونت

همانطور که قبلاً اشاره شد نسبت سود به فروش میزان حاشیه سود هر واحد

فروش را مشخص میکنند و نسبت گردش مجموع داراییها نحوه استفاده مطلوب موسسات از کل داراییهای تحت اختیار را اندازه میگیرد. سیستم دویونت میزان سودآوری داراییها را با ارتباط دادن نسبت سود به فروش و نسبت گردش مجموع داراییها به طریق زیر نشان میدهد.

$$\text{مجموع داراییها} \times \frac{\text{سود}}{\text{فروش}} = \text{بازده کل داراییها}$$

محاسبه گذشته نشان میداد شرکت امیر دارای نسبت سود به فروش ۷/۹ درصد و نسبت گردش مجموع داراییها ۱/۱ مرتبه میباشد. حال اگر فرض شود که این دو نسبت پائین تر از نسبت های متوسط صنعت باشد، میتوانیم به نتایج زیر برسیم:

پائین بودن نرخ فروش و یا با لا بودن هزینه ها در شرکت و یا ترکیبی از هر دو عامل میتواند باعث کاهش نسبت سود به فروش گردد و پائین بودن نسبت گردش مجموع داراییها نشان دهنده عدم استفاده صحیح از ظرفیت داراییها میباشد. حال با استفاده از سیستم دویونت میتوان این اطلاعات را تجزیه تحلیل کرد و به نتیجه زیر رسید:

سرما به گذاری بیش از حد در داراییها باعث کاهش گردش مجموع داراییها میگردد. از آنجائی که سرما به گذاری اضافی، هزینه های بهره و هزینه استهلاک در بر داشته از طرف دیگر کوشش در افزایش فروش در سال ۶۲ باعث افزایش هزینه های فروش میگردد. این عوامل باعث میشود که حاشیه سود به فروش کاهش یا بد در نتیجه کاهش گردش مجموع داراییها و حاشیه سود موجب کاهش بازده کل داراییها میگردد.

بازده حقوق صاحبان شرکت امیر (۱۵ درصد) خیلی بالاتر از بازده مجموع داراییهای شرکت میباشد چگونه ممکن است بازده ارزش ویژه یک موسسه بالاتر از بازده کل داراییهای آن موسسه باشد؟

سیستم دویونت با استفاده از فرمول دقیق زیر این واقعیت را نشان میدهد:

$$\text{بازده کل داراییها} = \frac{\text{بازده کل داراییها}}{\text{نسبت بدهی} - ۱} = \text{بازده حقوق صاحبان سهام}$$

درصد داراییهایی که از طریق
سهامداران تامین مالی شده است

$$= \frac{\%۸/۷}{\%۵۷/۷ - \%۴۲/۳} = \frac{\%۸/۷}{\%۱۵} = ۱۵\%$$

حال می‌توانیم نتیجه بگیریم چون بیش از ۴۰ درصد داراییهای شرکت از طریق قرضه تا مین مالی گردیده اند و معمولاً "هزینه‌های نوع منابع (قرضه) کمتر از زیاده‌های آنها می‌باشد ما به التفاوت با زیاده هزینه به سهامداران تعلق داشته و باعث گردیده که با زیاده حقوق صاحبان سهام به ۱۵ درصد افزایش یابد.

بعضی از محدودیتهای تجزیه و تحلیل صورتهای مالی

تحلیل گرامالی هنگام تجزیه و تحلیل صورتهای مالی با یدیه نکات زیر توجه داشته باشد، در غیر این صورت بهترین تجزیه و تحلیل‌ها ممکن است به پیش بینی غلط منجر گردد.

الف) عدم ثبات ارزش پول

یکی از مهمترین عیب‌های تجزیه و تحلیل از عدم ثبات ارزش پول در صورتهای مالی مختلف ناشی میشود. از آنجا که قدرت خرید پول در زمانهای مختلف با هم برابر نیست، صورتهای مالی ممکن است شامل مخلوطی از ارزشهای مختلف پولی باشند که عموماً "مقایسه‌های ارزشهای پولی متفاوت، روابط تحریف شده‌ای از تجزیه و تحلیل صورتهای مالی بدست میدهد. برای اینکه تجزیه و تحلیل‌ها گویا تر باشند باید متغیرها با یک ارزش پول واحد اندازه‌گیری شوند.

ب) تفاوت بین موسسات

هنگام مقایسه موسسات مختلف باید تفاوت‌های ذاتی آنان مدنظر قرار گیرند. تجزیه و تحلیل از روابط بدست آمده ممکن است ریسک خیلی یا لائی برای یک موسسه نشان دهد ولی همان روابط برای موسسه دیگر کاملاً منطقی و قابل قبول باشند. بعنوان مثال یک موسسه در صنعت رنجیره‌ای نسبت به موسسه دیگر در صنعت تجهیزات الکترونیکی از نسبت بدهی پائین‌تر و درآمد کمتر در ساختن مالی خود برخوردار است. بدلیل آنکه تولید کنندگان تجهیزات الکترونیکی از عامل ثبات بازار برخوردارند و با اطمینان میتوانند نسبت بدهی بالاعمل کنند در نتیجه مقایسه بین این نوع موسسات که تفاوت ذاتی دارند به مراتب مشکل تر خواهد بود.

ج) مغایرت در روشهای ارزیابی سیستمهای حسابداری

وجود مغایرت در روشهای جاری حسابداری مقایسه بین موسسات را مشکوک میسازد و اختلافات عمده‌ای از این مغایرت‌ها ناشی میشود. بطور نمونه یک موسسه ممکن است هزینه‌های متحمل شده مثل هزینه آموزش پرسنل و یا هزینه تحقیق و توسعه را در ظرف یک دوره مالی از محل درآمدها کسر کند ولی موسسه دیگر همان هزینه را در چندین دوره مستهلک کند. اختلاف در روشهای ارزیابی نیز صحت و قابلیت مقایسه محاسبات را بهم میزند.

بعضی از موسسات نوعی از ماشین آلات را ظرف ۱۰ سال و بعضی دیگر همان ماشین آلات را ظرف ۱۲ سال مستهلک میکند. همین طور در موارد ارزیابی موجودی کالا (از طریق LIFO و FIFO، میانگین) تجدید ارزیابی داراییهای ثابت، استهلاک سرقفلی، ادغام شرکتهای تجدید سازمان مالی که هر یک به نوبه خود تاثیر به سزایی را در صورتهای مالی می گذارند، تفاوتها و بسیاری در موسسات مختلف وجود دارد. با اینهمه تجزیه و تحلیل صورتهای مالی وسیله بسیار خوبی برای ارزیابی وضعیت کنونی موسسات میباشد و میتوانند بعنوان یک راهنما برای درک نکاتی که احتیاج به مطالعه و تحقیق بیشتر دارند در اختیار مدیران قرار گیرند. مشروط باینکه تحلیل گران مالی آگاهی کافی نسبت به محدودیتهای آن داشته و با نهایت دقت و با توجه باینکه صورتهای مالی ممکن است نشان دهنده واقعیت نباشند از آنها استفاده نکنند. ●

فهرست منابع و ماخذ

- ۱- علیرضا مصطفوی مقدم، مدیریت مالی، انتشارات مدرسه عالی بازرگانی، ۱۳۵۴، تهران.
- ۲- وستون بریگام، مدیریت مالی، ترجمه حسین عبده تبریزی و پرویز مشیرزاده مویدی، انتشارات آگاه ۱۳۶۳، تهران.
- ۳- وچها رمنع بزبان انگلیسی

